

اقسام صبر؛ از صبر بدنی تا صبر نفسانی

مومن در برابر بلا و مصیبت، شکبیا می باشد، ولی صبر بر عافیت در موقعیت رفاه و آسایش از آن جهت که در انسان سر کشی ایجاد می کند...

مومن در برابر بلا و مصیبت، شکبیا می باشد، ولی صبر بر عافیت در موقعیت رفاه و آسایش از آن جهت که در انسان سر کشی ایجاد می کند، مخصوص مقام صدیقین استبه گزارش خبرگزاری مهر، همواره میان انگیزه های دینی و هوای نفس، جنگ و نزاع برپاست. این جنگ در میان آنها به شدت شعله ور است، و میدان این جدال و زد و خورد، قلب مومن است. فرشتگانی که یاری دهنده گروه حق می باشند، دین را در قلب مومن یاری می دهند و شیطانی که یاری رسان دشمنان خدا هستند، هوای نفسانی را کمک می کنند. در این میدان زد و خورد، نقش صبر عبارت است از استواری و استقامت انگیزه های نفسانی.

صبر بر دو نوع است: صبر بدنی و صبر نفسانی

- صبر بدنی، مانند تحمل سختی ها و ثابت و استوار بودن در برابر آن، که آن نیز بر دو نوع است. صبر عاملی مانند پذیرا شدن و تحمل اعمال سخت عبادی و صبر تحملي، مانند صبر بر صدمه های سختی که بر بدن وارد می شود و بردباری در برابر بیماری های سخت و جراحات خطرناک.

- صبر نفسانی، شکبیایی در مقابل تمایلات طبع سرکش آدمی و خواهش ها و هوا و هوس می باشد. اگر این نوع از صبر در برابر خواست ها و شهوت های شکم وغیره عفت نامیده می شود. اگر صبر در خودداری از اموال حرام به کار برده شود خودداری و "ضبط نفس" نامیده می شود و نقیض این حالت "بطر" است که بی بندو باری و تسلیم تمامی هوس های نفس بودن است.

اگر صبر در جنگ به کار رود "شجاعت" نامیده می شود که نقیض آن "جبن" و ترسو بودن است. اگر صبر در فرو بردن خشم و غضب باشد، حلم نامیده می شود و نقیض آن خشم و غضب است. اگر صبر در مورد پیشامدی ناگوار از مصائب و مشکلات روزگار باشد که موجب اندوه و دلنگی می شود، "سعه صدر" نامیده می شود و نقیض آن "ضجر" و ضیق صدر است. اگر صبر در رازداری به کار رود "کتمان" نامیده می شود و صاحب آن را "کتوم" و رازدار گویند و نقیض آن "اذاعه" و آشکار کردن است.

پس باید با این تفصیلات صبر در برگیرنده بیشترین کمالات اخلاقی يك فرد مومن است و رئیس و امام دیگر صفات می باشد، بدین جهت هنگامی که از رسول اکرم(ص) از ایمان سوال گردید، فرمودند: الصبر و السماحه؛ آن صبر است.

پس انسان در تمام احوالات زندگی خویش، از صبر بی نیاز نیست، زیرا آنچه را که آدمی در دنیا با آن بر خورد کند، یا خوشایندی های هوای نفس و مطابقت میل اوست و یا به عکس آن است و انسان از این دو حالت بیرون نیست، و در هر دو حالت، صبر برای انسان لازم است.

حالت اول؛ یعنی حالتی که خوشایند است، مانند صحت و سلامت، دارایی و مقام، زیادی قوم و خویشان، هموار شدن مشکلات، زیادی پیروان و یاران و همه چیزهایی که در دنیا پناه و ملجای به شمار می روند و چه چیزی بیشتر از صبر برای انسان در این گونه موارد لازم است؛ زیرا اگر انسان نفس خویش را از تمایل به این صفات حفظ نکند و نفس در امور مباح حالات فوق فرو رود، ناتوان شده، به اسراف و زیاده طلبی و طغیان و ناسپاسی کشیده می شود، زیرا هنگامی که انسان خود را بی نیاز ببیند سرکش و مغرور می شود.

مومن در برابر بلا و مصیبت، شکبیا می باشد، ولی صبر بر عافیت در موقعیت رفاه و آسایش از آن جهت که در انسان سر کشی ایجاد می کند، مخصوص مقام صدیقین است و از این جهت است که خداوند بندگان خود را از فتنه مال و فرزند برحذر داشته و در سوره منافقون آیه 9 می فرماید: ای اهل ایمان مبادا اموال و فرزندان شما را از یاد خدا غافل سازد.

حالت دوم؛ یعنی حالتی که مطابق میل و هوای انسان نیست؛ این حالت یا همچون طاعات و گناهان در اختیار و تحت اراده انسان است و یا همچون هجوم دشمن که قسمت اول آن یعن مورد هجوم واقع شدن در اختیار انسان نیست، ولی انسان توانایی از بین بردن آثار آن را دارد و یا همچون مصائب و پیشامدهای ناگوار کلا تحت اختیار انسان نیست.

نوع اول؛ اعمال و کردار انسان است که به دو قسمت طاعات و معاصی تقسیم می شود.

الف-طاعات؛ در طاعات، انسان نیازمند صبر است و دلیل آن این است که طبیعت آدمی از عبودیت و بندگی نفرت داشته و علاقه مند به ربوبیت و سروری است. از طرف دیگر، بعضی از عبادات هستند که به سبب تنبلی، مورد انسان نمی باشند مانند زکات و بعضی دیگر به سبب بخل و تنبلی هر دو مورد استقبال انسان نمی باشد، مانند حج و جهاد! پس صبر بر طاعات، صبر بر سختی های است و انسان در حین انجام آنها به سه نوع صبر نیازمند است:

صبر اول؛ پیش از اقدام به طاعت است و نقش آن در تصحیح و خالص نمودن نیت، و صبر بر موارد ریا و نیرنگ های نفس می باشد که مرحله ای بسیار شدید و سخت است. لذا رسول اکرم(ص) فرموده اند: انما الاعمال بالنیات؛ منحصر اعمال به نیت ها بستگی دارند.

صبر دوم؛ صبر و شکیبایی به هنگام انجام طاعات است که در اثنای عمل از یاد خداوند غافل نگردد و در برابر ندهای رخوت و سستی طلبی نفس، که انسان را به فراغت و دور شدن از عبادات می کشاند شکیبایی کند و این نیز کار دشواری است.

صبر سوم: صبر بعد از انجام عمل است؛ یعنی به عملی که موجب آشکار شدن آن و ریا و سمعه می گردد اقدام ننماید و نیز پس از عمل، عبادت خویش را به چشم عجب و دیگر مبطلات نگردد و صبر نماید. در سوره بقره آیه 264 تاکید دارد که صدقات و کارهای خود را با منت و اذیت باطل نگردانید.

ب- معاصی: برای انسان کدام نیاز بیش از نیاز به "صبر" در گناه است؟ سخت ترین صبر در گناهی است که آدمی با آن مخالفت و خو گرفته و بدان عادت دارد. به خصوص اگر انجام و ارتکاب آن، ساده و آسان نیز باشد مانند غیبت و ریا و چاپلوسی و غیر آن؛ زیرا ملکه و عادت، طبیعت دوم انسان می باشد که اگر خواهش نفس بر آن اضافه گردد، لشگری از لشکریان شیطان در برابر سپاه خدا خواهند بود.

نوع دوم: آن مشکلاتی که رخداد آن در اختیار انسان نباشد ولی انسان قدرت دفع و مبارزه آن را داشته باشد؛ مانند این که او را با سخنی یا عملی آزار دهند، یا نسبت به خود او یا مال او خیانتی انجام دهند. راه صبر در این گونه امور، ترك انتقام و تلافی آزار و اذیت به صورت متقابل می باشد. در سوره ابراهیم آیه 12 آمده و البته بر آزار و ستم های شما صبر خواهیم نمود.

نوع سوم؛ حوادث و مصائب و پیش آمد هایی که اول و آخر آن، یعنی ایجاد و ازاله آن در اختیار انسان نیست، مانند مصیبت های وارده و مرگ عزیزان و از بین رفتن اموال و از دست دادن سلامتی و صحت و دیگر بلاها و صبر در این مقام، صبری است که پایگاه و تکیه گاهش یقین می باشد. رسول اکرم(ص) از خدا می خواهد بار خدایا آن یقینی را به من ارزانی دار که مصیبت های دنیا به وسیله آن بر من سهل و آسان گردد.